

ΤΟ ΑΘΛΗΤΙΚΟ ΓΥΜΝΟ ΣΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ

Federico Rausa

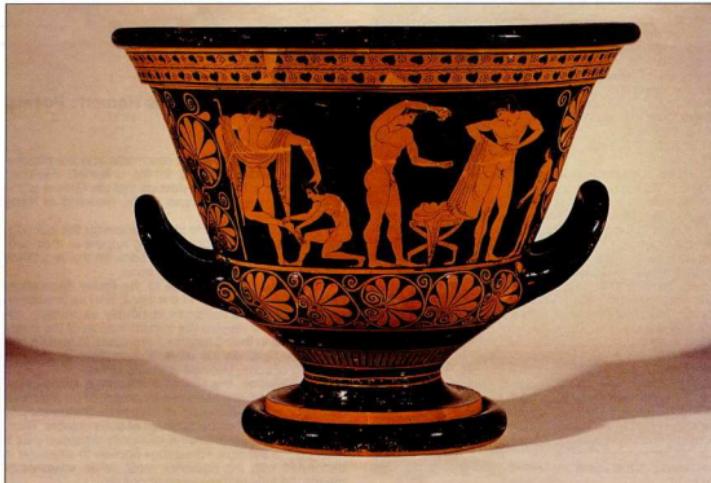
Αναπληρωτής Καθηγητής Κλασικής Αρχαιολογίας
Università di Napoli «Federico II»

Αγωνίζονταν γυμνοί οι αθλητές στην αρχαία Ελλάδα; Αν λάβουμε υπόψη τις πολύάριθμες απεικονίσεις αθλητών στην αγγειογραφία και την πλαστική, η απάντηση δεν μπορεί παρά να είναι θετική. Στη μεγάλη πλειονότητα των περιπτώσεων η εικόνα του αθλητή είναι πράγματι σταθερά γυμνή και ως τέτοια αποτέλεσε το πρότυπο της αρμονίας και της τελειότητας του σώματος.

Παρ' όλα αυτά το ζήτημα του αθλητικού γυμνού είναι πιο πολύπλοκο από όσο φανταζόμαστε. Ήδη οι αρχαίες πηγές μας πληροφορούν ότι η συνήθεια των αθλητών να γυναίζονται εντελώς γυμνοί αναγόταν στην ύστερη ιστορία του ελληνικού πολιτισμού και ότι στα αρχαιότερα χρόνια ωιθετούσαν ειδή προστασίας που κάλυπταν τα γεννητικά όργανα, τα αίδοια.

Μια πολύτιμη πληροφορία μας προσφέρει ο Θουκυδίδης (1.6.5), όταν δηλώνει ότι

'Εγιμνυθηρά τε πρώτοι (οι Σπαρτιάτες) και ἔς το φανερόν ἀπόδυντες λίπα μετά τού γυμνάζεσθαι ἡλείψαντο· τό δέ πάλι και ἐν τῷ Ὀλυμπικῷ ἀγῶνι διαζώματα ἔχοντες περὶ τὰ αἰδοῖα οἱ ἀθληταὶ ἥγωνται, καὶ οὐ πολλά ἐπη ἐπειδὴ πέπαιται.'

Σκηνή παλαιστράς.
Ερυθρόμορφος κρατήρας
του Ευφρονίου,
510-500 π.Χ. Βερολίνο,
Antiken Museum.

Όσα υποστηρίζει ο αθηναϊός ιστορικός βρίσκοντας την επιβεβαίωσή τους στους στίχους της Ιλιάδας, που αφορούν στον αγώνα πυγμαχίας ανάμεσα στον Εύρυαλο και τον Επειό κατά τη διάκεια των επιτάριψιν αγώνων προς τιμήν του Πατρόκλου (Ψ 685, 710). Εκεί αναφέρεται ένα είδος προστασίας που είχε υιοθετηθεί από τους αντιπάλους και ονομάζεται ζώμα. Ο ομηρικός ήρωας, για τον οποίο η γυμνή εμφάνιση ισοδυναμούσε με αισχύνη, ταπεινωση και ονειδος, καταστάσεις που έρχονται σε φανερή αντίθεση με την αριστοκρατική του τάξη, φροντίζει να καλυφθεί πριν να αρχίσει τον αγώνα. Μια ίδεα αυτού του «πειραζμάτος» (ή «διαζώματος»), που φορούσαν οι ομηρικοί ήρωες και οι αρχαϊστέροι αθλητές, μας δίνουν ορισμένες ζωγραφικές ή γλυπτικές παραστάσεις, όπως μια σκηνή πάλης σε ανάγλυφο από το Ηεφαγή στη Μεσοποταμία (κοντά στη Βαγδάτη)¹ και διάφορα παραδείγματα της μινωικής και της κυκλαδικής τέχνης, όπως οι τοιχογραφίες της Κνωσού και της Θηρας με σκηνές ταυροκαθαρίων και πυγμαχίας ή το αγγείο από την Αγία Τριάδα με εικόνες αγώνων πυγμαχίας². Στην πρώτη περίπτωση οι αθλητές φαίνεται να φέρουν ένα είδος προστατευτικής «ζώνης», ενώ στη δεύτερη πρόκειται για πραγματικό περίζωμα.

Τα παραδείγματα που αναφέρθηκαν φαίνονται επίσης να επιβεβαιώνουν τον κανόνα ότι το γυμνό ήταν «ταμπού» στους ανατολικούς πληθυσμούς. Η απαγόρευση αυτή είναι ένα πολιτισμικό στοιχείο που απαντά ήδη στην Παλαιά Διαθήκη (Γένεση 3,7) και αναφέρεται στην αποκαλύψη της γυμνότητας από την πλευρά των Προποτώρων, αλλά και επαναλαμβάνεται από τον Θουκυδίδη στη συνέχεια του κειμένου που αναφέρθηκε παραπάνω:

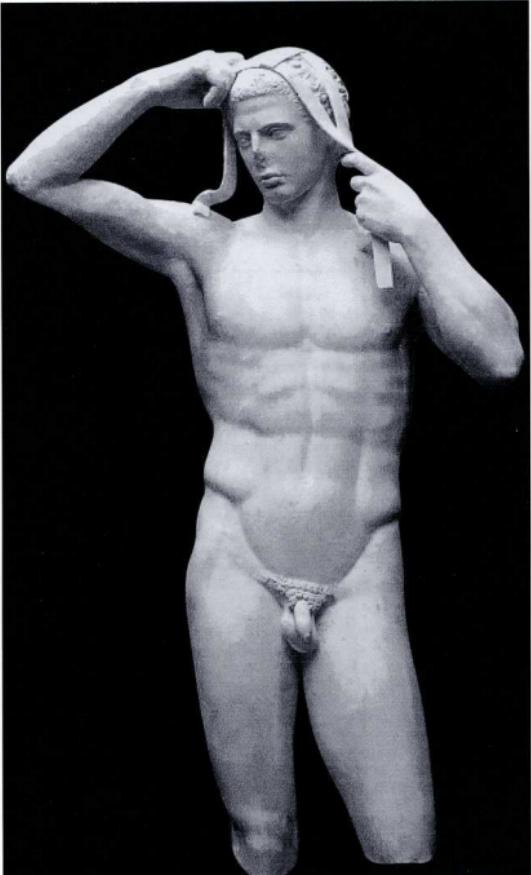
εἴτι δέ καὶ ἐπὶ τοῖς βαρβάροις ἔστιν οἵς νῦν, καὶ μάλιστα τοῖς Ἀσιανοῖς, πυγμῆς καὶ πάλης ἀδλα τίθεται, καὶ διεζωμένοι τούτο δρῶσιν.

Η εισαγωγή της γυμνότητας στους αγώνες εμφανίζεται, λοιπόν, ως σαφής διάκριση ανάμεσα στο παρελόνι και τα παρὸν των Ελλήνων. Σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα, το επεισόδιο που έχει ως πρωταγωνιστή το δρομέα Οροσπύπο (ή Όρρυπο) των Μεγάρα, ολυμπιονίκη σε αγώνα δρόμου ενός σταδίου, εμφανίζεται εμβληματικός.³ Σύμφωνα με τια τιμητική επιγραφή από τα Μέγαρα, η οποία μπορεί να χρονολογηθεί, ως προς την πρώτη της σύνταξη, ανάμεσα στον 7ο και τον 6ο αιώνα π.Χ.⁴, ο Οροσπύπος τιμάται για πράξεις στρατιωτικού χαρακτήρα υπέρ της πατρίδος, αλλά και ως «ο πρώτος ανάμεσα στους Έλληνες που στέφθηκε νικητής στους ολυμπιακούς αγώνες γυμνοῖς». Σύμφωνα με τον Παυσανία, ο οποίος είδε τον τάρο του αθλητή κοντά στα Μέγαρα (1.44.1), επρόκειτο για ένα πονηρό τέχνασμα του Μεγαρέα που, γνωρίζοντας καλά το πλεονέκτημα του να τρέχει κανείς γυμνός, έβγαλε το περίζωμα:

δοκῶ δέ οἱ καὶ ἐν Όλυμπιᾳ τὸ περίζωμα ἐκόντι περιρρυῆναι, γνόντι ώς ἀνδρὸς περιεζωσμένου δραμεῖν δάφναν ἔστιν ἀνὴρ γυμνός.

Τα σχόλια στην Ιλιάδα, ομολογούμενως μεταγενέστερα, αναφέρουν το επεισόδιο διαφορετικά, καμάρα φορά με τρόπο αντιφατικό μεταξύ τους: λέγεται ότι η ξαφνική αποβολή του περιζώματος υπήρξε αιτία της νίκης του Οροσπύπου ἡ της ήττας και του θανάτου του. Όλες πάντως οι πηγές συμφωνούν ως προς τον εντοπισμό, σε αυτό το συγκεκριμένο συμβάν, της αιτίας της ει-

Εκμαγείο αγάλματος
πενταθλήτη (πυγμάχου),
του λεγόμενου
Αθλητή Ameling,
που αποδίδεται
στον Μύρινα, 450-440 π.Χ.
Ρώμη, Museo dei Gessi
dell'Università
“La Sapienza”.

σαγωνής της γυμνότητας στον κανονισμό των αγώνων δρόμου.

Το γεγονός έχει χρονολογηθεί ποικιλοτρόπιας από τις πηγές. Τα ομηρικά σχόλια προτείνουν δύο διαφορετικές χρονολογήσεις, μια παλαιότερη, στην 14η Ολυμπιάδα (724 π.Χ.), και μια πιο όψιμη, στην 32η (652 π.Χ.), ενώ στον κατάλογο των Ολυμπιονικών του Σέξτου Ιουλίου Αφρικανού η νίκη του Ορασίπου ανάγεται στη 15η Ολυμπιάδα, το 720 π.Χ., που αποτελεί και την πιθανότερη χρονολογία⁵.

Ο κατάλογος, όμως, του Αφρικανού προσφέρει και μία ακόμη σημαντική πληροφορία, ότι δηλαδή κατά τη 15η Ολυμπιάδα εισήχη στο ολυμπιακό πρόγραμμα και ο δόλιχος⁶, δρόμος αντοχής μεγάλων αποστάσεων, και στις οι αθλητές αγωνίζονταν γυμνοί. Νικήτης αναδεύθηκε ο Σπαρτιάτης Άκανθος⁷, στον οποίο αποδίδει την

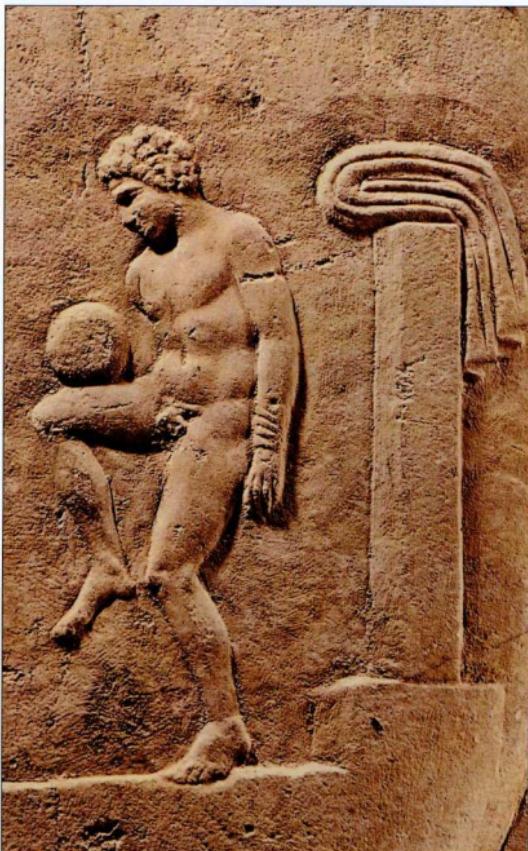
εισαγωγή της γυμνότητας στο δρόμο ο Διονύσιος ο Αλικαρνασσεύς (Ρωμαϊκή αρχαιολογία 7.72.2-3). Από την άλλη πλευρά και ο Θουκυδίδης, όπως ειδίκει παραπάνω, απειδήσει την εισαγωγή της γυμνότητας στους αγώνες στο περιβάλλον της Σπάρτης, δεχόμενος μια παράδοση, ίσως αρχαιότερη, που βρισκόταν σε αντίθεση με εκείνη των Μεγάρων⁸.

Τα στοιχεία που μας προσφέρουν οι πηγές μας βοηθούν σε σημαντικό βαθμό στη διαλέυκανση της εξερεύνησης τύπων προστασίας των *ρυπάντες* κατά τη διάρκεια των αθλητικών αγώνων. Βασικό στοιχείο εμφανίζεται στο πλαίσιο, που ομόφωνα ταυτίζεται με τους αγώνες δρόμου, το αρχαιότερο αγώνισμα το οποίο γεννήθηκε μέσα από τη λειτουργία της στρατιωτικής εκπαίδευσης. Σε αυτό το πλαίσιο η σημασία του γυμνού αποκτά μια σειρά διαφορετική από την κοινή. Ήδη στη γλώσσα στων ομηρικών επών (πβ. Ιλ. Π 815 κ.ε.) ο όρος γυμνός έχει την έννοια του «ἀσπόλου» και ως εκ τούτου του «ανυπεράσπιστου», του «ευάλωτου» (πβ. Θουκυδίδης 3.23.4 και Ξενοφών, Ελληνικά 4.4.12), για να φτάσει να σημαίνει «τον ελαφρά οπλισμένο» στρατιώτη, σε αντίθεση με τον οπλίτη. Και εδώ, πάλι σε σχέση με τους αγώνες, είναι εύγλωττος ο ορισμός του Πινδάρου (Πύθα 11.48) στάδιον γυμνὸν για να αποδοθεί ο δρόμος χωρίς όπλα, ο «ελαφρύς», προφανώς σε αντιδιαστολή με τον οπλίτη δρόμο⁹.

Το επεισόδιο του Ορασίπου, έτσι όπως παραδίδεται στις πηγές, εμπειρεύει δύο διαφορετικές στιγμές της εξέλιξης των αγώνων και των κανονισμών τους. Από τη μια είναι δυνατόν να διακρίνουμε τις επιπτώσεις μιας προσδευτικής εξειδίκευσης των αγώνων, που, ιδιαιτέρα δύον αφορά στο δρόμο, τείνουν να διαφοροποιούνται σε σχέση με τον αρχαίοτα «ενόπλο δρόμο» και κατά κάποιον τρόπο να αποστρατιωτικούνται, χάροντας το στοιχείο της προ-στρατιωτικής προπονήσης, το οποίο επιβιώνει αντιθέτως στον οπλίτη και στην πυρρή¹⁰. Από την άλλη είναι (σως θεμέτω να διακρίνουμε μια τάση εγκαταλείψιμης των αρχαίων ηθών που διεβίαν την εμφάνιση του αθλητή τους αγώνες. Περιώδημα, πιθανώς του τύπου που διακρίνουμε σε έναν αμφορέα που αποδίδεται σε ζωγράφο της «Ομάδας του περιζώματος» (περίπου 520 π.Χ.)¹¹, εγκαταλείφθηκαν, ίσως μετά από απυχήματα και πτώσεις στους αγώνες, και χρησιμοποιήθηκαν τύποι προστασίας λιγότερα άφολοι, οι οποίοι άφηναν το σώμα περισσότερο ακάλυπτο, όπως για παράδειγμα η στερέωση κομματιού υφάσματος, που γνωρίζουμε ότι είχε υιοθετηθεί από τους αθλητές. Το κείμενο του Θουκυδίδη φαίνεται ότι αναφέρεται σε αυτή την κατάσταση, σε μια εποχή που το γυμνό διατηρούσε στοιχεία δημόσιας καταδίκης και αποδοκιμασίας (βλ. Πλάτων, Πολιτεία 452C).

Η μεγαλύτερη γυμνότητα ανάμεσο στους συμμετέχοντες στους αγώνες αθλητές, αν από τη μια μπορεί να θεωρηθεί αποτέλεσμα της εισαγωγής νέων ηθών στη διεξαγωγή των αγώνων, από την άλλη σχετίζεται αδιαμαρτιμότητα με την κουλούρα του γυμνασίου¹². Στο πλαίσιο αυτού του θεομού, που επρόκειτο να αποτελέσει το έμβλημα του ελληνικού πολιτισμού, δύσθ-

Επιτύμβια στήλη με παρόπτωση νέου που προπονείται με τόπι, 400-350 π.Χ. Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

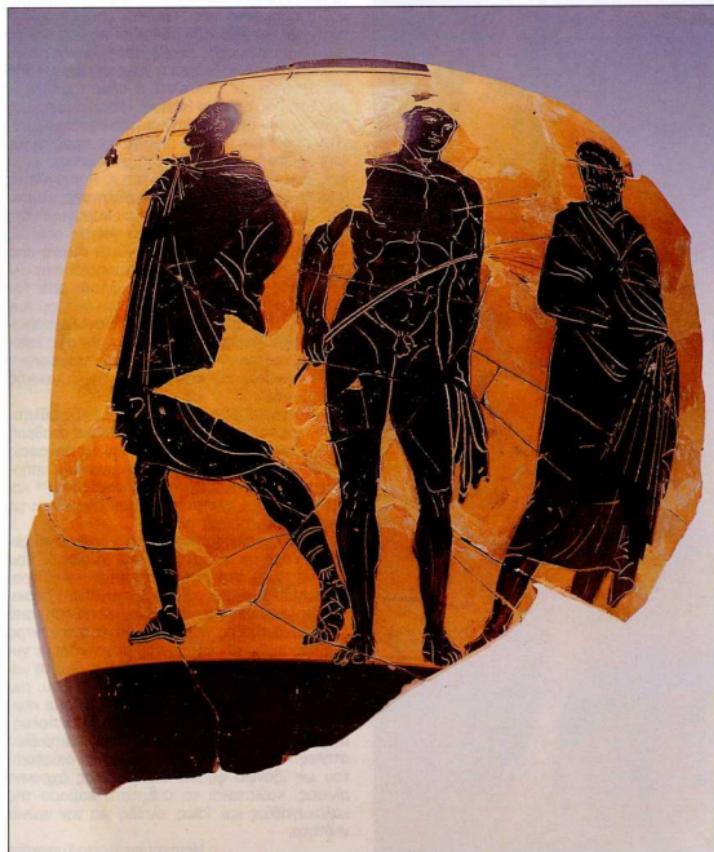

κε μεγάλη έμφαση στη γυμνότητα. Το ίδιο το όνομα του τόπου, ο οποίος λειτουργούσε ως παλαιστραίο όπου διεξάγονταν προ-στρατιωτικές δραστηριότητες, ως «άθεουσα για δημόσια συμπόσια», «αίθουσα συναυλιών», «country club» και πανεπιστήμιο¹³, δείχνει τη χαρακτηριστική λειτουργία του: ήταν έδρα ασκήσεων που πραγματοποιούσαν άρρενες, οι οποίοι ήταν απολύτως γυμνοί.

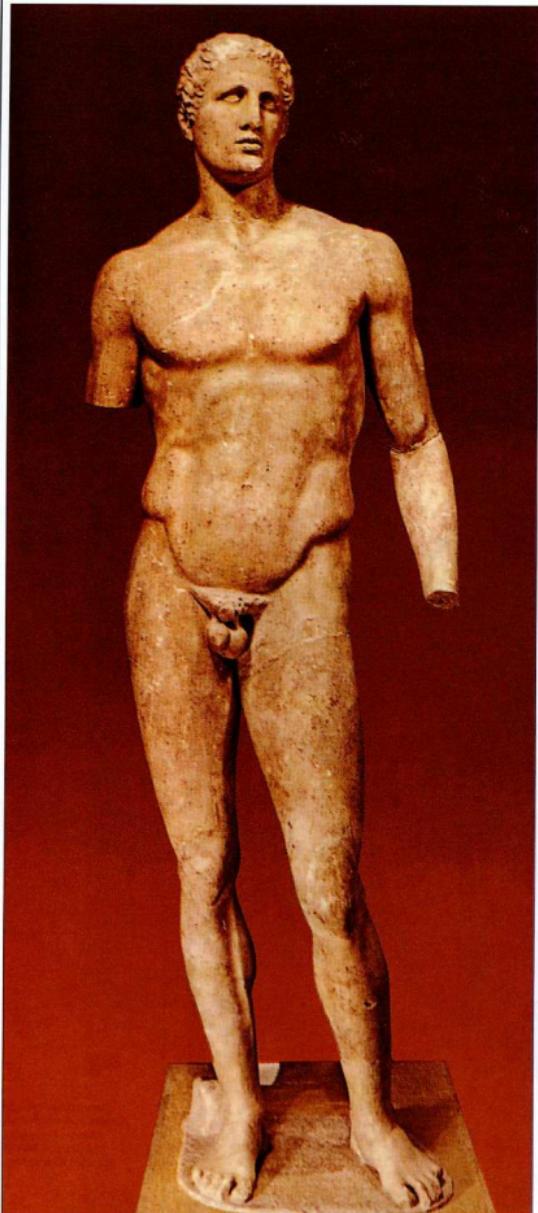
Το γυμνάσιο, στη διάδοση του οποίου οι Σπαρτιάτες έδωσαν μεγάλη άθηση, επέτρεψε στους Έλληνες να επανεντάξουν στους αγώνες την αρχική γυμνότητα, η οποία εξάλου ήταν στοχείο αρχέγονου και όχι καινοτομία του ελληνικού πολιτισμού. Η επανεισαγωγή αυτή έγινε διαιμέσιο ενός φίλτρου θηβικών και αισθητικών αξιών που τόνιζαν τις πρωταρχικές πλευρές, οι οποίες πάντως ενυπήρχαν στην αγωνιστική

πρακτική, όπως η τελετουργία του κυνηγιού και η προετοιμασία για πόλεμο, που ήταν φορτισμένες με επιθετικά στοιχεία. Η ιερή ατμόσφαιρα, που διαπότειξε όλες τις αγωνιστικές εκδηλώσεις του ελληνικού κόσμου, καθιστούσε ανεκτό το θέαμα αθλητών που αγωνίζονταν όχι πια καλυμμένοι με ένα περίζωμα αλλά σχεδόν εντελώς γυμνοί, με ελάχιστη προστασία των γεννητικών οργάνων.

Όπως έξυπνα έχουν παραπήρθει άλλοι μελετητές, η αθλητική γυμνότητα, η οποία βρίσκεται στο γυμνάσιο των ιδανικό χώρω, ήταν δημιουργήμα της αρχαϊκής Ελλάδας, μαζί με το συμπόσιο, θεσμού απόλυτου συμπληρωματικού του γυμνασίου. Και τα δύο, το γυμνάσιο και το συμπόσιο, που υμνήθηκαν ευρέως από τους ποιητές, συνέβαλαν διαμέσου της πρακτικής της ομορφιλοφύλιας και της γυμνότητας στην καθιέρωση

Τμήμα παναθηναϊκού αμφορέα με παράσταση συνακήρυξης νικητή, 350-325 π.Χ. Αθήνα, Μουσείο Κεραμεικού.

της εικόνας του τέλειου πολίτη και του ιδανικού άνδρα, του καλού κάγαθου. Οι έφηβοι, αδιαμφισβήτητοι πρωταγωνιστές στη ζωή του γυμναστού και στα συμπόσια, όπως δείχνουν τα πολυάριθμες απεικονίσεις στην απτική αγγειογραφία, προσλαμβάνουν την αθλητική γυμνότητα ως ένα είδος «στολής».

Οι εικονιστικές τέχνες υιοθέτησαν αμέσως τη γυμνότητα ως χαρακτηριστική πλευρά της αθλητικής εικόνας, αποδίδοντάς την μάλιστα με τρόπο εξιδανοευτικό και άλλοτε περισσότερο πιστό στην πραγματικότητα.

Χάρη στα αναθηματα που υψώνονταν «έν άθλου λόγῳ» (Παιανίας 5.21.1) στα πανελλήνια ιερά, για τα οποία έχουμε πληροφορίες από τις πολυάριθμες ενεπιγραφές βάσεις που ουζοντανεις και τις αρχαίες πηγές, μπορούμε να συλλάβουμε τη δημόσια και επίσημη πλευρά του αθλητικού αφερώματος. Ανάμεσα στον δο και τα τέλη του 3ου αιώνα π.Χ., η εικόνα του αθλητικού αναθημάτος, παρ' όλη την ύπαρξη συγκριμένων κανόνων που ρύθμιζαν τις σημαντικές του παραμέτρους¹⁴, ελαύσε στοιχεία εξάριστου ρεαλισμού, όπως δείχνει η χάλκινη κεφαλή από την Ολυμπία που ανήκε στο άγαλμα του πυγμάχου Σατύρου από την Ηλεία¹⁵. Η σημαντική αυτή εξέλιξη, που ήταν τυπική και εικονογραφική, συντελεστήκε στο πλαίσιο μιας τάσης προς τη ναυτουραλιστική απεικόνιση της ανθρώπινης μορφής, στα τέλη του 4ου αιώνα π.Χ. Η γυμνότητα υπήρξε σταθερό στοιχείο της αθλητικής γλυπτικής, όχι τόσο ως ηθελημένη αναπαραγωγή της συγκεκριμένης ανατομίας του νικητή, όσος ως ιδανική γυμνότητα, που καταγόταν άμεσα από τη θεϊκή εικόνα, η οποία προσωποποιούνταν άλλοτε από τον Απόλλωνα και άλλοτε από τον Ηρακλή, και οι δύο προστάτες του κόσμου των αγώνων. Ήδη, από τις αρχές της αγαλματοποίας, η εξδιανίκευση αυτή διακρίνεται στις εικόνες των κούρων ως ενσάρκωση των αριστοκρατικών ιδωδών του κόλλους και της ευγενικής καταγωγής.

Η περισσότερο ιδιωτική πλευρά της αθλητικής γυμνότητας, που υπανίστεται μια σταθερή ενασχόληση με τη γυμναστική και τις συναφείς ηθικές αξίες του κόσμου του γυμναστού, υπήρξε αντίθετο προνόμιο της αγγειογραφίας¹⁶ και της επιτύμβιας γλυπτικής¹⁷, που σχετίζεται με την παραγωγή των στηλών.

Στην αγγειογραφία, η οποία αφιερώνει μεγάλο μέρος της παραγωγής της σε σκηνές που εκτυλίσσονται στο γυμνασίο και την παλαιστρά, ανακαλύπτουμε μια αθλητική γυμνότητα περισσότερο καθημερινή, η οποία, ελεύθερη από τους κανόνες της γλυπτικής, θέτει στο κέντρο της προσοχής τον έφηβο που ασχολείται με γυμνικές ασκήσεις και χαρακτηρίζεται από τη γυμνότητα. Απόρχοι αυτού του ίδιου κόσμου, του ζωτρού και υπερήφανου, συλλαμβάνονται κλεισμένοι στη λυπημένη σκεπτικότητα των πολυάριθμων παραστάσεων νεκρών στις επιτύμβιες στηλές. Εδώ το αθλητικό γυμνό, στη διάσταση του ως ιδανικό φυσικό κάλλος μιας ώροντης ηλικίας, καθιστάται το υπέρτατο λάρβαρο της καλοκαγαθίας και, ίσως, ελπίδα για την αιώνια νεότητα.

Μετάφραση: Ιλαρία Συμιακάκη

1. H. Frankfort, *The Art and Architecture of the Ancient Orient*, Harmondsworth 1956, σ. 27, πιν. 20c; B. Hrouda, *Der Alter Orient. Geschichte und Kultur des alten Vorderasiens*, München 1991, σ. 266.
2. E.N. Gardiner, *Athletics of the Ancient World*, Oxford 1930 (ed. Chicago 1987), πιν. 3 (αγορά από την Αγία Τράπεζα), πιν. 8 (τοιχογραφίες από την Κύπρο); N. Yalouris (επμ.), *The Olympic Games, Athens 1978*, σ. 21, εικ. 6.
3. L. Moretti, *Olympionikai. I vincitori negli antichi agoni olimpici*, στο *Atti della Accademia Nazionale dei Lincei. Memorie della Classe di Scienze morali, storiche e filologiche*, v. VIII, 8, 1957, σ. 61 κ.ε., αρ. 16.
4. IG VII 82. Όσον αφορά στον τύπο των γραμμάτων, η επιγραφή χρονολογείται πιθανώς στον 5ο α. π.Χ. αλλά πρέπει να πρόκειται για μια πιθανή διάσκεψη ενώ πολλοί αρχαιοτεροί κειμένοι, που κατα παροδοτή αποδίδεται στον ποιητή ζητούντο. Βλ. Moretti, ὅ.π., σ. 61.
5. S. Iuli Africani, *Olymposidion anagnaraphē*, ἔκδ. I. Rutgers, Lugduni Batavorum 1863, σ. 6 κ.ε.
6. Για τον τύπο του δρόμου, βλ. Gardiner, ὅ.π., σ. 136; R. Patrucco, *Lo sport nella Grecia antica*, Firenze 1972, σ. 95 κ.ε.
7. Moretti, ὅ.π., σ. 62, αρ. 17.
8. Στο ίδιο, σ. 61.
9. Για τον τύπο του δρόμου που συναντάται και ὄπλητη, βλ. Patrucco, ὅ.π., σ. 97 κ.ε.; G. Neumann, *Der Waffenlauf im antiken Griechenland. Schriftliche und bildliche Überlieferungen*, στο U. Haussmann (επμ.), *Der Tübinger Waffenläufe*, Tübingen 1977, σ. 31 κ.ε.
10. Για τον τύπο του δρόμου, βλ. P. Ceccarelli, *La pirrica nell'antichità greco-romana*, Roma 1998.
11. J.D. Beazley, *Attic Black-Figure Vase-Painters*, Oxford 1956, σ. 343 ἕως; J. Boardman, *Athenian Black-Figure Vases*, London 1974, σ. 112, 211. Βλ. τον αριθμό του W.E. Sweet, *Sport and Recreation in Ancient Greece*, Oxford 1987, σ. 125, εικ. 42.
12. Σχετικά με το γυμνόσιο, βλ. J. Delorme, *Gymnasion, Paris 1960*.
13. Bonfante L., «Nudity as Costume in Classical Art», *American Journal of Archaeology* 93 (1989), σ. 543 κ.ε.
14. Λουκιανός, *Εἰκόνες* 11, συγκριτικά με το θέμα της εξότοπης των Ελληνοδώκων στην οποία υποβάλλονται τα αγάλματα που προστίνανται για την άποια, τον ιερό περιβόλο της Ολυμπίας.
15. Για τα αγάλματα των νικητών αθλητών, βλ. F. Rausa, *L'immagine del vincitore. L'atleta nella statuaria greca dall'età*
- αρχαικής έως την εποχή της Ρώμης
- Roma/Treviso 1994 (με προγενέστερη βιβλιογραφία). Για το άγραμμα του Σατύρου (Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, αρ. 6439), βλ. στο ίδιο, σ. 145, σημ. 148 (με προγενέστερη βιβλιογραφία).
16. Για τα οβλητικά θέματα και τις σκηνές από τη ζωή στο γυμνάσιο στην αγγειογραφία, βλ. Yalouris, ὅ.π., σ. 51, εικ. 19, 117 κ.ε., εικ. 47-50.
17. Τα μοναδικά πήλινα συνόλοι επιτύμβων στην Αθηναϊκή θέση της Ζωής στην αγγειογραφία, για τα οποία βλ. τύπο Ch. W. Clairmont, *Classical Attic Tombstones. I-VI + 1 Suppl.*, Kilchberg 1993 (με προγενέστερη βιβλιογραφία). Για άλλες περιοχές, βλ. H. Biesantz, *Die Thessalische Grabreliefs. Studien zur nordgriechischen Kunst*, Mainz 1965; E. Pluhf, H. Möbius, *Die ostgriechischen Grabreliefs* I-II, Mainz 1977-1979; G. Despinis, *Kykladische Grabsteine des 5. Jhs. v. Chr.*, στο W.H. Schuchhardt (επμ.), *Antike Plastik* VII, Berlin 1967, σ. 77 κ.ε.

The Athletic Nude in Ancient Greece

F. Rausa

For the collective intellectuality of ancient Greece nudity represents the characteristic feature of the image of athlete, as it has been illustrated through the perfection and harmony of the bodies which have been praised by the poets and modeled in bronze and marble by the sculptors. Nevertheless, the issue of the athletic nude presents a certain complexity.

However, the ancient sources, from the Homeric epics onwards, testify to the use of a kind of protective device for the genitals, a sort of girdle, as it is pictured on Attic black-figured vases. Thucydides (1.6.5) supplies valuable information on this subject, attributing the introduction of nudity in the games to the environment of Sparta, and especially to Orsippus, a runner from Megara. The absolute nudity in the games is a habit that prevails later and coexists with the general culture of the Gymnasium, in which nudity is considered as ideal and becomes a *habitus* to the youths, thus contributing to the creation of the image of the καλός κάγαθός (= comely and virtuous) citizen.

Άγαλμα του οβλητή Αγίας Σοκού του Αυστηρού, περ. 332 π.Χ. Δελφοί, Αρχαιολογικό Μουσείο.

Βιβλιογραφία

- Areiti A., «Nudity in Greek Athletics», *Classical World* 68 (1975), σ. 45 κ.ε.
Mazzoni G., «The Olympia Nudity in Greek Athletics», *Journal of Sport History* 12 (1985), σ. 213 κ.ε.
Bonfante L., «Nudity as Costume in Classical Art», *American Journal of Archaeology* 93 (1989), σ. 543 κ.ε.
Sweet W.E., *Sport and Recreation in Ancient Greece*, Oxford 1987, σ. 124 κ.ε., όπου και συλλογή σχετικών με το θέμα πηγών.

Βάση με αποδυνόμενους,
320-310 π.Χ. Αθήνα,
Μουσείο Ακρόπολεως.

